

KÜRESEL GÜNEY'İN TEORİLERİ: BATI-DIŞI EPİSTEMOLOJİLERLE BÖLGE ÇALIŞMALARINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Ali KIRIKTAŞ¹

Öz

Bu makale, Küresel Güney'den yükselen eleştirel teorik yaklaşımlar ışığında Bölge Çalışmaları disiplininin tarihsel kökenlerini, epistemolojik varsayımlarını ve güncel krizini eleştirel bir perspektiften incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Bölge Çalışmalarının yalnızca içeriksel değil, aynı zamanda yapısal ve epistemik bir dönüşüme ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda Küresel Güney kavramı, coğrafi bir sınıflandırmanın ötesinde, sömürgecilik, ekonomik bağımlılık ve küresel eşitsizlik deneyimleri etrafında şekillenen ulus-ötesi bir politik ve epistemik proje olarak ele alınmaktadır. Makale, Küresel Güney'in analitik gücünün, homojenlik iddiasından ziyade, küresel Kuzey hegemonyasına karşı farklı aktörleri bir araya getiren stratejik bir meta-kategori olmasından kaynaklandığını savunmaktadır. Çalışma, Bölge Çalışmalarının sömürgeci idare pratikleri ve Soğuk Savaş jeopolitiği bağlamında kurumsallaştığını ve Batı-merkezci bilgi-iktidar ilişkilerini yeniden ürettiğini ileri sürmektedir. Edward Said'in Oryantalizm eleştirisi temel alınarak, disiplinin Batı'yı bilen özne, Batı-dışı dünyayı ise incelenen ve yönetilen nesne olarak konumlandığı gösterilmektedir. Bu çerçevede bölgelerin doğal değil, Batı'nın stratejik çıkarları doğrultusunda inşa edilmiş entelektüel kurgular olduğu vurgulanmaktadır. Makale, Küresel Güney'den doğan eleştirel teorileri üç ana dalga halinde analiz etmektedir: Bağımlılık ve Dünya-Sistemleri teorileri ekonomik yapısal eşitsizlikleri açığa çıkarırken; Postkolonyal Teori ve Madun Çalışmaları kültürel temsil ve söylemsel tahakkümü sorgulamakta; Dekolonyal Düşünce ise gücün ve bilginin sömürgeciliğini hedef alan daha radikal bir epistemik kopuş çağrısı sunmaktadır. Sonuç olarak çalışma, Bölge Çalışmalarının geleceğinin, Batı-merkezci evrensellik iddialarını aşan, çoğul-evrensellik ilkesine dayalı, ilişkisel ve dekolonize edilmiş bir epistemolojik yeniden inşa sürecine bağlı olduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel Güney, Bölge Çalışmaları, Dekolonyal Düşünce, Batı-Dışı Epistemoloji, Gücün Sömürgeciliği.

¹ Dr, Bağımsız Araştırmacı, ali_kiriktas_44@hotmail.com, ORCID ID 0000-0003-4209-0094

Theories of the Global South: Rethinking Area Studies through Non-Western Epistemologies

Abstract

This article critically examines the historical origins, epistemological assumptions, and contemporary crisis of the discipline of Area Studies through the lens of critical theoretical approaches emerging from the Global South. The primary objective of the study is to demonstrate that Area Studies requires not merely a substantive revision of its content, but a fundamental structural and epistemic transformation. In this context, the concept of the Global South is addressed not as a geographical classification, but as a transnational political and epistemic project shaped by shared experiences of colonialism, economic dependency, and global inequality. The article argues that the analytical strength of the Global South lies not in a claim to homogeneity, but in its function as a strategic meta-category that brings together diverse actors in opposition to the hegemony of the Global North. The study contends that Area Studies was institutionalized within the framework of colonial administrative practices and Cold War geopolitics, and that it continues to reproduce Eurocentric knowledge–power relations. Drawing on Edward Said’s critique of Orientalism, the article demonstrates how the discipline positions the West as the knowing subject and the non-Western world as the object to be studied and governed. Within this framework, regions are emphasized as intellectual constructs rather than natural entities, produced in accordance with Western strategic interests. The article analyzes critical theories originating from the Global South in three successive waves: Dependency and World-Systems theories reveal structural economic inequalities; Postcolonial Theory and Subaltern Studies interrogate cultural representation and discursive domination; and Decolonial Thought advances a more radical call for an epistemic rupture by targeting the coloniality of power and knowledge. In conclusion, the study argues that the future of Area Studies depends on an epistemological reconstruction that transcends Eurocentric claims to universality and is grounded in a relational, decolonized framework oriented toward the principle of pluriversality.

Keywords: Global South, Area Studies, Decolonial Thought, Non-Western Epistemology, The Coloniality of Power.

Extended Abstract

The concept of the Global South has evolved beyond a purely geographical designation in contemporary academic literature and has become a central analytical framework for understanding shared historical, economic, and political struggles. Rather than denoting a fixed spatial location, the Global South refers to a relational position within the global system, as many countries commonly associated with the “South,” such as China and India, are geographically situated in the Northern Hemisphere. In this sense, the concept operates on three interconnected levels. First, it functions as a socio-economic category used by international development institutions to group countries facing similar structural challenges. Second, it represents a geography of subjugation—a placeless map of inequalities generated by global capitalism that also encompasses marginalised populations within the geographical North. The third and most critical dimension conceptualises the Global South as a transnational political subject seeking to transform the existing world order based on shared experiences of colonialism and dependency. Despite its analytical ambiguity, the Global South derives its strength from functioning as a strategic meta-category that enables diverse actors to mobilise collectively against the hegemony of the Global North.

Against this conceptual background, the study critically examines the discipline of Area Studies. The findings demonstrate that Area Studies did not emerge from neutral intellectual inquiry but was shaped by the practical demands of colonial administration and Cold War geopolitics. During its institutionalisation, the world was divided into regions according to Western strategic interests, and these regions were positioned as passive objects of knowledge. Drawing on Edward Said’s critique of Orientalism, the study shows that Area Studies constructed the East as a static and irrational “Other,” thereby reinforcing the West’s self-image as rational, progressive, and superior. This epistemic configuration legitimised colonial domination and revealed that regions are not natural or self-evident entities, but intellectual constructs designed to make the world governable from a Western perspective. Moreover, the discipline has consistently operated within a Eurocentric logic that treats European historical experience as a universal norm while evaluating non-Western societies as incomplete or delayed versions of Western modernity.

In response to this colonial foundation, critical theories emerging from the Global South have developed through three major and increasingly radical waves. The first wave, represented by Dependency Theory and World-Systems Analysis, challenged modernisation theory by locating the causes of underdevelopment not in internal deficiencies, but in the structural dynamics of global capitalism. These approaches demonstrated how resources were systematically transferred from peripheral regions to the core, producing what was described as the “development of underdevelopment.” Immanuel Wallerstein’s world-systems perspective further transcended the methodological nationalism of Area Studies by shifting the unit of analysis from the nation-state to the capitalist world-economy.

The second wave, encompassing Postcolonial Theory and Subaltern Studies, redirected critique toward cultural, discursive, and representational dimensions of power. Gayatri Chakravorty Spivak highlighted how subaltern voices were silenced within dominant Western representational regimes, while Homi Bhabha's concept of hybridity exposed the instability and ambivalence of colonial authority. Subaltern Studies, particularly in the Indian context, advanced a methodology of writing history "from below," challenging both colonial and elite nationalist narratives and restoring agency to marginalised social groups.

The most radical theoretical intervention emerges from Decolonial Thought. This perspective argues that even after the formal end of colonial rule, colonialism persists as a durable logic of power rooted in racial hierarchies. Aníbal Quijano's concept of the colonality of power and Walter Dignolo's notion of the colonality of knowledge demonstrate how Western epistemologies have been universalised, while non-Western knowledge systems—such as indigenous philosophies and cosmologies—have been systematically devalued. From this standpoint, genuine emancipation requires an epistemic rupture that rejects Western modernity's claims to universality. Rather than advocating the abolition of Area Studies, decolonial thought calls for its radical reconstruction on epistemically plural foundations.

Based on these insights, the study proposes four core principles for the decolonisation of Area Studies: adopting a relational understanding of regions, implementing an epistemic break in research practice, embracing pluriversality instead of singular universalism, and recognising the researcher's positionality as a site of power through reflexive and co-productive knowledge practices.

The study concludes that the decolonisation of knowledge is inseparable from broader political struggles for a more just global order. Without challenging the epistemic foundations that legitimise global inequalities, such inequalities cannot be sustainably overcome. Despite risks such as neoliberal co-optation or ethno-nationalist instrumentalisation, perspectives from the Global South offer a more equitable and intellectually robust basis for understanding the complex, multipolar realities of the twenty-first century.

Giriş

Akademik bilginin coğrafyası, küresel güç ilişkilerinin bir yansımasıdır. Yüzyıllardır Batı, yalnızca askeri ve ekonomik bir merkez değil, aynı zamanda dünyanın geri kalanını tanımlayan, sınıflandıran ve bilen bir epistemik merkez olmuştur. Bu bilgi üretim rejiminin en somut kurumsal yapılarından biri, *Bölge Çalışmaları* (Area Studies) olarak bilinen akademik alandır. Sömürge yönetimi ve Soğuk Savaş'ın stratejik ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen bu disiplin, dünyayı Batı'nın analitik ve politik çıkarlarına göre parsellere ayırmış, *Doğu*, *Afrika*, *Latin Amerika* gibi bölgeleri incelenecek nesneler olarak konumlandırmıştır (Taşkesen, 2023, s. 291-295). Ancak bugün, bu entelektüel mimari, tarihinin en derin meşruiyet krizlerinden biriyle karşı karşıyadır. Krizin temel nedeni, artık pasif bir çalışma nesnesi olmayı reddeden ve kendi teorilerini, kavramlarını ve politik öznelliğini üreten *Küresel Güney'in* yükselişidir.

Küresel Güney literatürüyle birlikte Bölge Çalışmaları alanında faaliyet gösteren eleştirel akademisyenlerin çalışmalarında, disiplinin temelindeki Batı-merkezci bilgi üretme mantığı uzun süredir sorunsallaştırılmaktadır. Bu literatürde, Kuzey ve Batı kavramlarının sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı hiyerarşik yapıların eleştirildiği ve epistemolojik eksikliklerin giderilmesine yönelik alternatiflerin üretildiği bilinmektedir. Dolayısıyla evrensel literatür, Bölge Çalışmalarının sadece içeriksel bir temsil sorunu yaşamadığını, sorunun bilginin nasıl meşrulaştırıldığı ile ilgili epistemik bir kriz olduğunu zaten güçlü bir biçimde ortaya koymaktadır (Restrepo, 2018). Ancak mevcut literatürdeki bu zenginleşmeye ve sömürgeci ikiliklerin aşındırılmasına rağmen, farklı coğrafyalardan yükselen teorik itirazların birbirleriyle nasıl eklemleneceğine dair bütüncül bir meta-kategori eksikliği sürmektedir. Bu çalışmanın temel gerekçesi, literatürde zaten var olan Batı-merkezcilik eleştirisini tekrarlamak veya normatif bir tavsiyede bulunmak değildir. Makalenin literatüre sunduğu özgün kavramsal açılım, Küresel Güney entelektüel yörüngesini oluşturan üç temel dalgayı (Bağımlılık Okulu'nun yapısalcılığı, Postkolonyalizmin söylem eleştirisi ve Dekolonyal Düşüncenin epistemik kopuşu) birbirinden yalıtılmış teoriler olarak değil, birbirini tamamlayan ilişkisel bir matris olarak yeniden kavramsallaştırmasıdır.

Bu bağlamda çalışma, Bölge Çalışmalarını dekolonize etme çabalarındaki literatür birikimini bir araya getirerek, statik bölge analizlerinin yerine geçecek çoğul-evrensellik ilkesine dayalı yeni bir analitik model inşa etmektedir. Böylece makale, Batı-dışı epistemolojileri salt bir eleştiri aracı olarak değil, disiplinin güncel metodolojik krizini aşmada stratejik ve işlevsel bir araştırma programı olarak konumlandırmaktadır.

Geleneksel Bölge Çalışmaları literatürü, ağırlıklı olarak Avrupa-merkezci kavramsal setlerin (modernleşme teorisi, liberal uluslararası ilişkiler vb.) Batı-dışı sahalarla tek yönlü transferine odaklanmıştır. Buna karşılık, Küresel Güney merkezli eleştirel literatür ise büyük ölçüde temsiliyet sorunlarına (kimin konuştuğuna) ve sömürgeci geçmişin söylemsel olarak sıkışmış durumdadır. Literatürde, sömürgeci epistemolojinin yalnızca bir açıklamasını sunmakla kalmayıp, aynı zamanda çoğul-evrensellik ilkesine dayalı alternatif bir kurumsal ve metodolojik zemin inşa eden çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmada, literatürdeki bu

yapısal boşluktan yola çıkılarak, dekolonyal düşüncenin epistemik kopuş kavramını Bölge Çalışmaları için soyut bir felsefi tartışmadan çıkarıp pratik bir analitik araca dönüştürmeyi hedeflemekte ve böylece disiplinin yeniden inşası için özgün bir kavramsal açılım sunmaktadır.

Bu çalışma, epistemolojik bir sorgulama yürüttüğü için nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel-sosyolojik analiz ve eleştirel söylem analizi tekniklerini bütünleşik olarak kullanmaktadır. Metodolojik yaklaşımın çıkış noktası, bölgelerin verili ve doğal coğrafyalar olmadığı, aksine Batı-merkezci iktidar ilişkileri ve sömürgeci idare pratikleri tarafından inşa edilmiş stratejik kurgular olduğudur. Bu doğrultuda çalışma, Bölge Çalışmalarının kurumsallaşma sürecini tarihsel bir bağlama (Soğuk Savaş ve sömürgecilik) oturturken, bu döneme ait akademik ve kurumsal pratiklerin ardındaki Avrupa-merkezci varsayımları eleştirel bir okumayla yapı sökümü uğratmaktadır. Analiz sürecinde, Bağımlılık Okulu, Postkolonyalizm ve Dekolonyal Düşünce geleneklerine ait ana metinler yalnızca incelenen birer literatür nesnesi olarak değil, geleneksel disiplinler sınırları aşmak için kullanılan temel metodolojik ve kavramsal araçlar olarak işlevselleştirilmiştir. Çalışma, nesnel ve mesafeli bir gözlemi reddederek, dekolonyal bir araştırma etiği çerçevesinde bilgi ve iktidar arasındaki içkin bağları açığa çıkarmayı amaçlayan ilişkisel bir analitik çerçeve uygulamaktadır. Çalışmanın kapsamı bağlamında bazı sınırlılıkların belirtilmesi gerekmektedir. Bu makale, Bölge Çalışmaları disiplininin tüm coğrafi alt dallarını (Asya, Afrika, Latin Amerika vb.) spesifik ampirik vaka analizleriyle incelemeyi hedeflememektedir. Benzer şekilde, çalışma mevcut kurumsal yapıların nasıl değiştirileceğine dair pratik politika önerileri sunan bir reform çalışması niteliğinde değildir. Makalenin odaklandığı alan, disiplinin üzerine inşa edildiği Batı-merkezci epistemolojik varsayımların tarihsel-sosyolojik ve söylemsel bir analiziyle sınırlıdır. Bu nedenle çalışma, Küresel Güney teorilerinin Bölge Çalışmalarına sunduğu kavramsal araçların metodolojik düzeyde nasıl işlevselleştirilebileceğiyle yetinmektedir.

Bu tezi geliştirmek amacıyla makale, belirli bir argümantasyon rotası izleyecektir. İlk olarak, *Küresel Güney* kavramının coğrafi bir tanımdan ziyade, sömürgecilik, ekonomik bağımlılık ve direnişin ortak deneyimlerinden doğan politik bir proje olarak nasıl kavramsallaştırıldığı incelenecektir. İkinci olarak, Bölge Çalışmalarının sömürgeci ve Soğuk Savaş kökenleri ortaya konarak, Edward Said'in Oryantalizm eleştirisi ekseninde bu disiplinin bilgi-iktidar ilişkisi içindeki rolü ortaya konulacaktır. Üçüncü ve en kapsamlı bölümde, Küresel Güney'den doğan eleştirel teoriler, birbirini takip eden ve derinleşen bir eleştiri dalgası olarak analiz edilecektir. Bağımlılık ve Dünya-Sistemleri teorilerinin ekonomik yapısalcılığından, Postkolonyalizm ve Madun Çalışmalarının söylemsel ve kültürel eleştirisine ve son olarak Dekolonyal Düşüncenin modernitenin epistemik temellerine yönelik sorgulamasına geçilecektir. Son bölümde ise bu eleştirel birikimden hareketle, Bölge Çalışmalarının nasıl dekolonize edilebileceğine dair bir öneri sunulacaktır. Bu öneri, disiplinin statik bölge anlayışını ilişkisel bir yaklaşımla aşmasını, Batı teorilerinin hegemonyasından

epistemik kopuşu gerçekleştirmesini ve evrenselcilik iddiası yerine *çoğul-evrensellik* ilkesini benimsemesini içermektedir.

Küresel Güney Kavramını Haritalandırmak: Coğrafyanın Ötesinde Politik Bir Proje

Küresel Güney terimi, son yıllarda akademik ve politik söylemde hızla yaygınlaşmış, ancak anlamı üzerine bir uzlaşmaya varılamamıştır (Bull & Banik, 2025). Terimin gücü ve karmaşıklığı, onun basit bir coğrafi etiketin ötesine geçerek, tarihsel, ekonomik ve politik bir dizi ilişkiyi ve mücadeleyi ifade etmesinden kaynaklanmaktadır (Bhambra, 2014).

Küresel Güney kavramının entelektüel kökenleri, Soğuk Savaş döneminin *Üçüncü Dünya* ve *Bağılantısızlar Hareketi* gibi kavramlarına dayanmaktadır (Tekin & Dolu, 2020). Fransız demograf Alfred Sauvy tarafından 1952'de ortaya atılan *Üçüncü Dünya* terimi, kapitalist *Birinci Dünya* ile komünist *İkinci Dünya* arasında yer alan, çoğunlukla sömürgecilikten yeni kurtulmuş ve iki kutba da dahil olmak istemeyen ülkeleri tanımlıyordu. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve *İkinci Dünyanın* ortadan kalkmasıyla birlikte *Üçüncü Dünya* terimi hem analitik olarak işlevsizleşmiş hem de geri kalmışlık ve istikrarsızlık gibi aşağılayıcı çağrışımları nedeniyle sorunlu hale gelmiştir (Patrick & Huggins, 2023). Küresel Güney, bu boşluğu doldurmak üzere, daha açık ve değer yargısı içermeyen bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Grugel & Hout, 1999). İlk olarak 1969'da aktivist Carl Oglesby tarafından Vietnam Savaşı bağlamında, Kuzey'in Küresel Güney üzerindeki tahakkümünü eleştirmek için kullanılmıştır. Terimin popülerleşmesi ise 1980'lerde, eski Batı Almanya Şansölyesi Willy Brandt'ın başkanlığındaki komisyonun hazırladığı ve dünyayı zengin Kuzey ile yoksul Güney arasında hayali bir çizgiyle (Brandt Hattı) ayıran raporla hız kazanmıştır (Patrick & Huggins, 2023).

Küresel Güney'in en temel özelliklerinden biri, coğrafi bir terim olmamasıdır. Düz bir okumayla güney yarımküreyi işaret ediyor gibi görünse de kavramın kapsadığı ülkelerin çoğu (Çin, Hindistan, Asya ve Afrika'nın büyük bir kısmı) aslında kuzey yarımkürede yer almaktadır (Bull & Banik, 2025). Buradaki Güney, ekvator çizgisiyle belirlenen coğrafi bir alandan ziyade, sosyo-ekonomik ve politik bir sınırı ifade eder (Tekin & Dolu, 2020, s. 75-79). Bu sınır, genellikle sömürgecilik geçmişine sahip, düşük ve orta gelirli, sanayileşme süreçleri tamamlanmamış ve küresel güç yapılarında marjinalleştirilmiş ülkeleri, zengin, sanayileşmiş ve genellikle eski sömürgeci güçlerden oluşan Küresel Kuzeyden ayırır (Grugel & Hout, 1999). Bu nedenle Küresel Güney, bir mekândan çok, küresel kapitalist sistem içindeki bir konumu, bir ilişkiselliği tanımlar.

Akademik literatür, Küresel Güney kavramının birbiriyle ilişkili üç temel anlam katmanına işaret etmektedir (Mahler, 2017):

Sosyo-Ekonomik Bir Kategori: En yaygın kullanımıyla Küresel Güney, Birleşmiş Milletler ve diğer kalkınma örgütleri tarafından gelişmekte olan ülkeler veya az gelişmiş ülkeler yerine kullanılan bir şemsiye terimdir (Tekin & Dolu, 2020, s. 69-75). Bu anlamda, G77 gibi

uluslararası platformlarda kolektif ekonomik ve politik çıkarlarını dile getiren ülkeler grubunu ifade eder (Brooke, 2024). Bu kullanım, ortak ekonomik zorluklar ve kalkınma hedefleri etrafında birleşen bir devletler topluluğuna işaret eder.

Mekânsızlaştırılmış Bir Tabi Kılınma Coğrafyası: Daha sofistike bir analizde Küresel Güney, coğrafyadan koparılarak küresel kapitalizmin dışsallıklarının ve yarattığı eşitsizliklerin mekânsız bir haritası olarak kavranır (Mahler, 2017). Bu tanıma göre, coğrafi Kuzey'in içinde (örneğin, zengin ülkelerdeki yoksul, marjinalleştirilmiş göçmen toplulukları) Güneyler ve coğrafi Güney'in içinde (örneğin, yoksul ülkelerdeki zengin, küresel sisteme entegre olmuş elit yerleşim bölgeleri) Kuzeyler vardır. Bu yaklaşım, Güney'i sabit bir bölge olmaktan çıkarıp, küresel sistem içindeki tabi ve çevresel bir konumu ifade eden ilişkisel bir kavrama dönüştürür.

Ulus-Ötesi Politik Bir Özne: Bu makalenin argümanı için en kritik olan üçüncü anlam, Küresel Güney'i, çağdaş küresel kapitalizm altında ortak bir tabi kılınma deneyiminden kaynaklanan direnişçi bir tahayyül ve ulus-ötesi bir politik özne olarak tanımlar (Mahler, 2017). Bu anlamda Küresel Güney, sadece bir dizi ülkenin toplamı değil, aynı zamanda küresel adaletsizliklere karşı ortak bir duruş sergileyen, uluslararası forumlarda sesini duyurmaya çalışan ve mevcut dünya düzenini dönüştürmeyi amaçlayan politik bir projedir (Bull & Banik, 2025). Hindistan'ın 2023'te 100'den fazla ülkenin katılımıyla düzenlediği *Küresel Güney'in Sesi Zirveleri* veya Güney Afrika'nın kendisini Küresel Güney'in lider sesi olarak konumlandırma çabaları, bu politik öznenin somut tezahürleridir (Brooke, 2024).

Küresel Güney kavramına yöneltlen en yaygın eleştirilerden biri, son derece çeşitli tarihsel, ekonomik, politik ve kültürel gerçekliklere sahip ülkeleri (örneğin, Benin ve Çin, Fiji ve Brezilya) tek bir çatı altında toplayarak aşırı basitleştirmeye yol açtığıdır. Eleştirmenler, bu elverişli kısaltmanın karmaşık bir dünyayı anlamının önünde bir engel teşkil ettiğini savunur (Brooke, 2024). Bu eleştiri haklılık payı taşısa da kavramın politik işlevini gözden kaçırmaktadır. Kavramın analitik bulanıklığı, onun politik bir zayıflığı değil, tam tersine stratejik bir varlığıdır. *Küresel Güneyin* gücü, kesin bir analitik kategori olmasından değil, farklı aktörlerin küresel Kuzey'in hegemonyasına karşı ortak bir platformda bir araya gelmesini sağlayan birleştirici bir *meta-kategori* (Haug vd., 2021) işlevi görmesinden kaynaklanır. Bununla birlikte eleştirel literatür, Küresel Güney kavramının politik bir seferberlik aracı olarak yüceltilirken taşıdığı analitik ve etik risklere dikkat çekmektedir. Kavramın en çok eleştirilen yönü, Küresel Güney'in homojen ve her zaman eşitlikçi bir dayanışma alanıymış gibi romantize edilmesidir. Eleştirel Bölge Çalışmaları (Critical Area Studies) literatürüne göre, Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlerin kendi bölgelerinde veya Afrika gibi kıtalarda kurdukları asimetrik ticari ilişkiler ve alt-emperyalizm (sub-imperialism) pratikleri, Kuzey-Güney ikiliğinin ötesinde yeni hegemonya biçimleri yaratmaktadır. Dolayısıyla Küresel Güney kategorisi; bünyesindeki devletlerin kendi içlerindeki sınıf çatışmalarını, yerel otoriterlikleri, azınlıklara yönelik baskıları ve bölgesel hegemonya mücadelelerini maskeleyen bir işlev görülmekle eleştirilmektedir.

Bölge Çalışmalarının Eleştirisi: Bilginin Sömürgeci ve Soğuk Savaş Kökenleri

Küresel Güney'in politik bir özne olarak yükselişi, onu geleneksel olarak inceleme nesnesi haline getiren Bölge Çalışmaları disiplini temelden sarsmaktadır. Bu disiplinin Batı akademisindeki kurumsallaşması tarafsız bir entelektüel merakın ürünü değil, aksine sömürgecilik ve Soğuk Savaş jeopolitiğinin pratik ihtiyaçlarının bir sonucudur.

Öteki bölgeler hakkında bilgi toplama pratiği, modern Bölge Çalışmalarının kurumsallaşmasından çok daha eskiye dayanır (Maldonado-Torres, 2007). Kâşifler, işgalci güçler, misyonerler, ticaret şirketleri ve sömürge yöneticileri, yönettikleri toprakları ve halkları daha etkin bir şekilde kontrol etmek, sömürmek ve yönetmek için sistematik olarak bilgi üretmişlerdir. Özellikle Avrupa'nın sömürgecilik tarihinde, antropoloji gibi disiplinler, sömürgelerdeki *ilkel ve medeniyet dışı* olarak kodlanan halkları inceleyerek, *uygar Batı* ile *geri kalmış Öteki* arasındaki hiyerarşiyi bilimsel olarak meşrulaştırma işlevi görmüştür (Taşkesen, 2023). Bu erken dönem Bölge Çalışmaları, bilgi üretiminin hiçbir zaman masum olmadığını, aksine tahakküm mekanizmalarının ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça göstermektedir. Bilgi, iktidarı pekiştirmek için üretilmiştir.

Bölge Çalışmalarının bugünkü formunu alarak akademik bir disiplin olarak kitlesel bir şekilde kurumsallaşması, esasen İkinci Dünya Savaşı sonrası ve Soğuk Savaş döneminde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin küresel etkisini sınırlamak ve dünyanın farklı bölgelerindeki gelişmeleri anlamak, ABD dış politikası için hayati bir önem kazanmıştır. Hükümetler ve vakıflar, üniversitelerde Sovyet ve Doğu Avrupa, Orta Doğu, Latin Amerika, Afrika ve Asya üzerine uzmanlaşacak merkezler kurmak için büyük fonlar ayırmıştır. Bu merkezlerin temel amacı, bu bölgeler hakkında ABD'nin jeopolitik çıkarlarına hizmet edecek stratejik bilgi ve uzman yetiştirmektir (Petersson, 2015, s. 39-46). Bu bağlam, Bölge Çalışmalarının araştırma gündemlerini, teorik çerçevelerini ve metodolojik yaklaşımlarını derinden etkilemiş, onu sıklıkla dış politikanın bir uzantısı haline getirmiştir (Mignolo, 2007).

Edward Said'in 1978 tarihli çığır açan eseri *Oryantalizm*, Bölge Çalışmalarına yönelik en köklü eleştirinin temelini atmıştır. Said, *Şarkiyatçılığın (Oryantalizm)*, Batı'nın *Doğu (Orient)* hakkında ürettiği tarafsız bir bilgi bütünü olmadığını, aksine Doğu'yu egzotik, akıl dışı, durağan ve aşağı bir Öteki olarak inşa eden bir söylem sistemi olduğunu savunmuştur. Bu söylem, *Batı'nın (Occident)* kendisini rasyonel, ilerici ve üstün olarak tanımlamasını sağlamış ve bu hiyerarşik ayrım üzerinden sömürgeci tahakkümü meşrulaştırmıştır. Said'e göre Oryantalizm, "Doğu ile Batı arasında yapılan ontolojik ve epistemolojik bir ayrıma dayanan bir düşünce tarzıdır" ve bu ilişki, "bir iktidar, bir tahakküm ilişkisidir" (Said, 1978; Hamadi, 2014, s. 41-44; Ashcroft vd., 1989; Aziz & Anjum, 2025).

Bu perspektiften bakıldığında, Bölge Çalışmaları, Oryantalist bilgi-iktidar mekanizmasının kurumsal bir açıklamasıdır. Dünyayı incelenecek bölgelere ayırma eyleminin kendisi, Batı'nın dünyayı kendi kavrayışına göre düzenleme ve yönetme gücünün bir

ifadesidir (Harootunian, 1999, s. 135-142). Bu bölgeler (Orta Doğu, Güneydoğu Asya vb.), doğal veya kendiliğinden var olan coğrafi-kültürel birimler değildir. Aksine, onlar Batılı bir bakış açısıyla, emperyal ve stratejik amaçlar doğrultusunda dünyayı anlaşılır ve yönetilebilir kılmak için yaratılmış entelektüel ve politik kurgulardır (Derichs, 2015, s. 30-34). Bölge Çalışmaları bu bölgeleri keşfetmemiş, onları birer akademik inceleme nesnesi olarak icat etmiştir. Bu icat süreci, bölgelerin içsel çeşitliliğini, karmaşıklığını ve dayatılan çerçeveye uymayan tarihsel bağlantılarını silerek veya önemsizleştirerek, onları homojen ve statik varlıklar olarak sunma eğilimindedir (Maxwell, 2012).

Bölge Çalışmalarına yönelik eleştirinin bir diğer temel direği de Avrupa-merkezciliktir (Eurocentrism). Avrupa-merkezcilik, sadece Avrupa'ya odaklanmak anlamına gelmez; daha ziyade, Avrupa'nın tarihsel deneyimini, toplumsal yapılarını ve düşünsel kategorilerini evrensel bir ölçüt olarak kabul eden bir dünya görüşüdür (Kuru, 2016, s. 355-368). Bu felsefe, Dipesh Chakrabarty'nin ifadesiyle, tarihi *önce Avrupa'da, sonra başka yerlerde* şeklinde ilerleyen teleolojik bir süreç olarak okur (West & Gusejnova, 2021; Nadalutti & Rüland, 2025, s. 2340-2355).

Bölge Çalışmaları, sıklıkla bu Avrupa-merkezci bakış açısını yeniden üretir. Batı-dışı toplumları, Batı'da geliştirilen teorik modeller (liberalizm, Marksizm, modernleşme teorisi vb.) aracılığıyla analiz eder (Taşkesen, 2023). Bu yaklaşımda, Batı-dışı toplumlar genellikle Batı'nın tarihsel yörüngesinden sapmalar veya o yörüngenin eksik ya da gecikmiş versiyonları olarak görülür. Onların özgün tarihsel dinamikleri, felsefi gelenekleri ve toplumsal örgütlenme biçimleri, evrensel olduğu varsayılan Batılı kavramlarla ölçülüp değerlendirilir. Bu durum, Batı-dışı dünyayı kendi terimleriyle anlama çabasını engeller ve onu daima Batı'nın bir türevi olarak konumlandırır, böylece sömürgeci epistemik hiyerarşiyi devam ettirir.

Bölge Çalışmalarına yönelik bu epistemolojik ve Avrupa-merkezci eleştiriler, son yıllarda birincil dekolonyal literatür tarafından ontolojik ve metodolojik bir kopuş çağrısıyla daha da derinleştirilmiştir. Smith, Batılı akademik araştırma paradigmalarının yerli ve Batı-dışı halkları yalnızca üzerinde araştırma yapılan nesneler olarak kodladığını, bu nedenle bilginin dekolonizasyonunun aynı zamanda metodolojik bir özgürleşme pratiği ve hegemonya inşası olması gerektiğini vurgular (Smith, 2012, s. 25-148). Benzer bir ontolojik kopuşu savunan Escobar ise “çoğul-evrensellik” kavramı üzerinden, Batı modernitesinin dayattığı “tekil dünya” dogmasına karşı çıkar. Escobar'a göre Küresel Güney'in epistemolojik direnişi, yalnızca sömürgeci geçmişin eleştirisiyle sınırlı kalamaz; aynı zamanda birçok dünyanın hiyerarşi olmadan bir arada var olabileceği “ilişkisel tasarımların” inşasını gerektirir (Escobar, 2018). Literatürdeki bu temel referanslar, geleneksel Bölge Çalışmalarının hiyerarşik yapısını aşmak için teorik yapısökümün ötesine geçerek yerleşik araştırma metodolojilerinin ve evrenselci ontolojilerin radikal bir şekilde dönüştürülmesine duyulan ihtiyacı netleştirmektedir.

Eleştirel Çerçeveler: Bağımlılıktan Gücün Sömürgeleşmesine

Bölge Çalışmalarının Batı-merkezci temellerine yönelik en güçlü ve sistematik meydan okuma, bizzat bu çalışmaların nesnesi olarak konumlandırılan Küresel Güney'den gelmiştir. 1950'lerden günümüze uzanan bu entelektüel gelenek, basit bir eleştirinin ötesine geçerek, küresel eşitsizliği ve hegemonyayı açıklamak için alternatif teorik çerçeveler sunmuştur. Bu bölümde, söz konusu teorik müdahaleleri, zaman içinde giderek derinleşen ve radikalleşen bir eleştiri yörüngesi olarak ele alınacaktır. Bu yörünge, ekonomik yapılara odaklanan Bağımlılık ve Dünya-Sistemleri teorilerinden, kültürel ve söylemsel mekanizmalara odaklanan Postkolonyalizm ve Madun Çalışmalarına ve nihayetinde Batı modernitesinin epistemolojik ve ontolojik temellerini sorgulayan Dekolonyal Düşünce'ye uzanmaktadır.

Ekonomik Yapıların Eleştirisi: Bağımlılık ve Dünya-Sistemleri

Küresel Güney'den gelen ilk büyük teorik karşı çıkış, Batı'nın modernleşme teorilerine bir yanıt olarak 1950'ler ve 60'larda Latin Amerika'da ortaya çıkan Bağımlılık Okulu'dur. Modernleşme teorisi, azgelişmişliğin nedenlerini ülkelerin içsel faktörlerine (geleneksel kültür, sermaye eksikliği vb.) bağlarken, Bağımlılık Okulu, sorunun kaynağını küresel kapitalist sistemin kendisinde aramıştır. Raúl Prebisch ve Hans Singer tarafından geliştirilen Prebisch-Singer tezi, bu okulun temel taşlarından biridir. Bu teze göre, ham madde ihraç eden çevre ülkeler ile mamul mal ihraç eden merkez ülkeler arasındaki dış ticaret hadleri, yapısal olarak çevre aleyhine işlemektedir (James, 1997; Ahiakpor, 1985). Çevre ülkeler, aynı miktarda mamul mal ithal etmek için zamanla daha fazla ham madde ihraç etmek zorunda kalır, bu da bir kaynak transferine ve yoksulluğun yeniden üretilmesine yol açar (Quijano, 1997).

Andre Gunder Frank, bu analizi daha da radikalleştirerek *azgelişmişliğin gelişimi* kavramını ortaya atmıştır (Frank, 1966, s. 18-28; Sánchez, 2003). Frank'a göre azgelişmişlik, gelişmişliğin bir öncülü veya ilkel bir aşaması değildir; aksine, merkez ülkelerin gelişmesi için çevre ülkelerin aktif olarak sömürülmesi ve kaynaklarının merkeze aktarılması sürecinin bir sonucudur (Hout, 2023, s. 163-165). Yani, merkez zenginleşirken çevreyi de az geliştirmiştir. Bu teori, azgelişmişliğin sorumluluğunu yerel dinamiklerden alıp küresel ekonomik yapının kendisine yükleyerek devrimci bir perspektif sunmuştur (Frank, 1966).

Immanuel Wallerstein'ın Dünya-Sistemleri Analizi, Bağımlılık Okulu'nun temel argümanlarını daha bütüncül bir tarihsel-sosyolojik çerçeveye oturtmuştur. Wallerstein, analiz biriminin ulus-devletler değil, 16. yüzyıldan beri var olan tek bir kapitalist dünya-ekonomisi olması gerektiğini savunmuştur (Alalykin-Izvekoy, 2020, s. 55-60). Bu sistem, üçlü bir hiyerarşik yapıya sahiptir: yüksek teknoloji ve sermaye-yoğun üretime sahip *merkez*; ham madde ve ucuz emek sağlayan *çevre* ve ikisi arasında tampon işlevi gören hem sömüren hem de sömürülen *yarı-çevre* (Wallerstein, 2004; Roberts vd., 2003). Yarı-çevrenin varlığı, sistemin kutuplaşmasını önleyerek ona bir esneklik ve istikrar kazandırır (Fiveable Content Team, 2025a). Dünya-Sistemleri Analizi, Bölge Çalışmalarının ulus-devlet odaklı *metodolojik milliyetçiliğini* aşarak, farklı bölgelerdeki gelişmelerin ancak bu küresel sistem içindeki konumları ve işlevleri anlaşıldığında açıklanabileceğini göstermiştir.

Temsil ve Söylem Eleştirisi: Postkolonyalizm ve Madun Çalışmaları

1970'lerin sonlarından itibaren gelişen Postkolonyal Teori, eleştirinin odağını ekonomik yapılardan kültürel, entelektüel ve söylemsel alanlara kaydırmıştır. Bu *kültürel dönüş*, ekonomik sömürünün ancak belirli kültürel ve epistemik varsayımlar aracılığıyla meşrulaştırılabileceği fikrine dayanır. Daha önce de değinildiği gibi, Edward Said'in *Oryantalizm*'i bu akımın kurucu metnidir. Said, Batı'nın Doğu'yu nasıl bir bilgi nesnesi haline getirerek onu yönettiğini ve bu bilginin sömürgeci iktidar yapılarıyla ne kadar iç içe olduğunu göstermiştir (Said, 1978; Hamadi, 2014). Bu, Bölge Çalışmalarının masum bir akademik faaliyet değil, bir iktidar teknolojisi olduğu anlamına geliyordu.

Gayatri Chakravorty Spivak, "Madun Konuşabilir mi?" (Can the Subaltern Speak?) başlıklı makalesiyle eleştiriyi daha da derinleştirmiştir. Spivak, sömürgecilik ve ataerkillik tarafından çifte baskı altında olan *madun* (subaltern) öznelere, özellikle de Üçüncü Dünya kadınlarının, Batılı entelektüel ve politik temsil mekanizmaları içinde seslerini duyurmalarının neredeyse imkânsız olduğunu savunmuştur (Spivak, 1985, s. 272-311; Sawant, 2011, s. 130-133; Fiveable Content Team, 2025b). Onlar adına konuşma girişimleri bile, onların öznelliğini silme ve onları yeniden nesneleştirme riski taşır. Bu, Batı akademisinin Ötekini anlama ve temsil etme iddiasına yönelik radikal bir güvensizliği ifade eder (Spivak, 1985).

Homi Bhabha ise sömürgeci karşılaşmanın karmaşık ve ikircikli doğasına odaklanmıştır. *Melezlik* ve *taklit* gibi kavramlarla, sömürgeci söylemin asla tam ve mutlak bir tahakküm kurmadığını göstermiştir (Fay & Haydon, 2017; Fiveable Content Team, 2025b). Sömürgeleştirilenler, sömürgecinin dilini ve kültürünü taklit ederken, onu her zaman bozar, dönüştürür ve kendisine ait kılar. Bu melezleşme süreci, sömürgeci otoritenin temellerini sarsan ve direniş için yeni alanlar açan bir potansiyel taşır.

Bu teorik tartışmalarla paralel olarak, Hindistan'da *Madun Çalışmaları* (*Subaltern Studies*) kolektifi, somut bir tarih yazımı projesi olarak ortaya çıkmıştır (Ludden, 2002). Ranajit Guha önderliğindeki bu tarihçiler grubu, Hindistan tarihinin hem sömürgeci hem de elit milliyetçi anlatılar tarafından bastırıldığını ve bu anlatıların köylülerin, kabilelerin ve diğer marjinal grupların (madunların) eylemliliğini ve bilincini göz ardı ettiğini savunmuştur (Fiveable Content Team, 2025c). Amaçları, arşivleri tersten okuyarak bu sessizleştirilmiş tarihin izini sürmek ve Hindistan tarihini aşağıdan yeniden yazmaktır (Betik, 2020). Madun Çalışmaları, postkolonyal teorinin soyut eleştirilerini somut bir araştırma programına dönüştürerek bilginin dekolonizasyonu için pratik bir metodoloji sunmuştur.

Epistemik Eleştiri: Dekolonyal Düşünce ve Gücün Sömürgeciliği

Eleştirel yörüngenin en son ve en radikal halkasını, Latin Amerika kökenli Dekolonyal Düşünce oluşturmaktadır. Bu düşünürler, postkolonyal teorinin eleştirisini bir adım öteye taşıyarak, sorunun sadece sömürgeci söylemlerde değil, Batı modernitesinin temelindeki epistemolojik ve ontolojik varsayımlarda yattığını iddia ederler (Mignolo & Walsh, 2018; Vázquez, 2011, s. 29-39).

Perulu sosyolog *Aníbal Quijano*, bu akımın merkezinde yer alan *gücün sömürgeciliği* kavramını geliştirmiştir. Quijano, *sömürgecilik* ile *sömürgecilik* arasında hayati bir ayrım yapar (Quijano, 2024; Serrano-Muñoz, 2021, s. 10-21). Sömürgecilik, bir ülkenin diğeri üzerindeki doğrudan politik ve askeri yönetimi ifade eden tarihsel bir dönemdir ve 20. yüzyılda büyük ölçüde sona ermiştir. Sömürgecilik ise, sömürgecilikten sonra da varlığını sürdüren, ırksal hiyerarşiye dayalı bir küresel iktidar mantığıdır (Restrepo, 2018). Bu *sömürgeci iktidar matrisi*, 16. yüzyılda Amerika'nın fethiyle birlikte kurulmuş ve dünya nüfusunu beyaz/Avrupalı ve diğerleri olarak ırksal temelde sınıflandırmıştır (Hout, 2023, s. 163-165). Bu ırksal sınıflandırma, küresel iş bölümünü (merkezde ücretli emek, çevrede kölelik ve serflik), devlet yapılarını, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve en önemlisi bilgi üretimini yapılandıran temel eksen haline gelmiştir (Restrepo, 2018).

Arjantinli düşünür *Walter Mignolo*, Quijano'nun analizini *bilginin sömürgeciliği* (*coloniality of knowledge*) ve *varlığın sömürgeciliği* (*coloniality of being*) kavramlarıyla genişletmiştir (Mignolo, 2000, s. 25-129). Bilginin sömürgeciliği, Batı'nın rasyonalite ve bilgi anlayışının tek ve evrensel standart olarak dayatılması, Batı-dışı bilgi sistemlerinin (yerli kozmolojileri, felsefeleri vb.) ise mit, folklor veya gelenek olarak değersizleştirilmesidir (Restrepo, 2018). Bu epistemik hiyerarşi, Bölge Çalışmaları gibi disiplinler aracılığıyla yeniden üretilir (Walsh, 2002, s. 64-87).

Dekolonyal düşünceye göre, bu sömürgeci matristen çıkışın yolu, sadece politik veya ekonomik bağımsızlık değil, aynı zamanda *epistemik kopuştur*. Epistemik kopuş, Batı modernitesinin evrensellik iddialarını reddetmek ve onun tarafından marjinalleştirilmiş bilgi ve düşünce geleneklerini yeniden canlandırmak ve meşrulaştırmak anlamına gelir. Bu, Batı'dan gelen her şeyi toptan reddetmek değil, Batı'yı evrensel bir referans noktası olmaktan çıkarıp, birçok bilgi geleneğinden sadece biri olarak konumlandırmaktır. Bu kopuşun hedefi, tek bir evrensel dünya tasarımı yerine, birçok dünyanın bir arada, hiyerarşi olmaksızın var olabildiği bir *çoğul-evrensellik* ufkudur (Zembylas, 2025). Bu, Küresel Güney teorilerinin ulaştığı en köklü eleştiri düzeyidir; artık sistem içinde adalet talep etmek yerine, sistemin dayandığı bilgi ve varlık rejiminin kendisini dönüştürmeyi hedefler.

Bu teorik yörüngeler, Küresel Güney'in entelektüel birikiminin nasıl bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ekonomik eşitsizliklerin ortaya konmasından başlayarak, bu eşitsizlikleri meşrulaştıran kültürel temsillerin yapısökümüne ve nihayetinde bu temsillerin temelini oluşturan epistemik şiddetin kendisine yönelik bir eleştiriye varılmıştır. Bu birikim, Bölge Çalışmalarını yeniden düşünmek için güçlü bir zemin sunmaktadır.

Tablo 1. Küresel Güney'den Gelişen Eleştirel Teorilerin Karşılaştırması

Teori	Ana Düşünürler	Temel Kavramlar	Analiz Düzeyi	Bölge Çalışmalarına Yönelik Ana Eleştiri
Bağımlılık Okulu	R. Prebisch, A. G. Frank, S. Amin	Merkez-çevre, azgelişmişliğin gelişimi, eşitsiz mücadele	Ekonomik yapı, uluslararası ticaret	Modernleşme paradigmasının bir aracı olarak, azgelişmişliğin içsel nedenlerine odaklanıp küresel yapısal nedenleri göz ardı etmesi.
Dünya-Sistemleri Analizi	Immanuel Wallerstein	Kapitalist dünya-ekonomisi, yarı-çevre, uzun dönem (<i>longue durée</i>)	Küresel ekonomik sistem, tarihsel sosyoloji	Analiz birimi olarak devleti alarak metodolojik milliyetçiliğe düşmesi ve bölgeleri bütüncül bir dünya-sisteminin parçası olarak görememesi.
Postkolonyal Teori	Edward Said, G. Spivak, Homi Bhabha	Oryantalizm, madun (<i>subaltern</i>), melezlik (<i>hybridity</i>), söylem	Söylem, kültür, temsil, kimlik	Oryantalist bir bilgi-iktidar ilişkisi kurarak Batı'nın "Ötekisini" inşa etmesi ve sömürgeci tahakkümü meşrulaştıran bilgiyi üretmesi (Harootunian, 1999; Said, 1978; Spivak, 1985; Fay & Haydon, 2017).
Dekolonyal Düşünce	Aníbal Quijano, Walter Dignolo	Gücün sömürgeciliği, bilginin sömürgeciliği, epistemik kopuş, çoğul-evrensellik	Epistemoloji, ontoloji (bilgi ve varlık), ırksal hiyerarşiler	Sömürgeciliğin bitmediğini, "sömürgecilik" olarak devam ettiğini ve Bölge Çalışmalarının bu sömürgeci bilgi matrisini ve Batı-merkezci epistemolojiyi yeniden ürettiğini iddia etmesi (Grosfoguel, 2011).

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Önceki bölümlerde ortaya konan eleştirel çerçeveler, Bölge Çalışmalarının sadece metodolojik veya içeriksel bir revizyona değil, radikal bir epistemolojik dönüşüme ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bu noktada amaç, disiplini tamamen ortadan kaldırmak değil, onu dekolonyal düşüncenin ilkeleri doğrultusunda temelden yeniden inşa etmektir. Bu, bir bölge hakkında bilgi üretme paradigmasından, o bölgenin entelektüel geleneklerinden ve

deneyimlerinden *öğrenme* ve onlarla *birlikte* düşünme paradigmasına geçişi gerektirir (Ludwig, 2021).

Dekolonize edilmiş bir Bölge Çalışmalarının başlangıç noktası, *Batı-dışı epistemolojilerin* meşruiyetini tanımaktır (Serrano-Muñoz, 2021, s. 15-18; Wynter, 2003). Bu, dünyanın farklı yerlerindeki toplumların geliştirdiği bilgi sistemlerini, felsefeleri ve dünya görüşlerini (örneğin, Afrika'daki ilişkisel perspektifler, And Dağları'ndaki yerli kozmolojileri, Asya'daki bütüncül düşünce gelenekleri) artık incelenecek *kültürel nesneler* veya *folklor* olarak değil, dünyayı anlamak için geçerli ve titiz analitik çerçeveler olarak kabul etmek anlamına gelir (Maffie, t.y.; Omodan, 2024, s. 1230-1237). Boaventura de Sousa Santos'un ifadesiyle, toplumsal adalet ancak "bilişsel adalet" ile, yani farklı bilgi biçimlerinin hiyerarşik olmayan bir şekilde bir arada var olmasının tanınmasıyla mümkün olabilir (Santos, 2014; Santos, 2018, s. 58-200; Serrano-Muñoz, 2021). Bu, Bölge Çalışmalarının Batı teorilerini ithal eden bir alan olmaktan çıkıp, küresel bir epistemik diyalog platformuna dönüşmesi demektir.

Bu dönüşümün en radikal potansiyeli, epistemik bakışın tersine çevrilmesidir. Geleneksel modelde, Batılı teorisyenler (Marx, Weber, Foucault vb.) Küresel Güney'i açıklamak için kullanılır. Dekolonize bir yaklaşımda ise, Küresel Güney'den çıkan kavramlar ve teoriler (örneğin, Quijano'nun sömürgesellik kavramı, Afrika felsefesindeki *Ubuntu* veya Latin Amerika'daki *buen vivir* anlayışı) tüm dünyayı, *Batı da dahil olmak üzere*, analiz etmek için kullanılır. Bu hamle, Batı'yı evrensel teorinin kaynağı olma ayrıcalığından mahrum bırakır ve onu, Batı-dışı perspektiflerden analiz edilebilecek, birçok bölgeden sadece biri haline getirir. Bu, akademik güç dinamiklerinin temelden sarsılması anlamına gelir.

Bu epistemolojik yeniden yönelimi pratiğe dökmek için, Bölge Çalışmalarının pedagojisi ve araştırma gündemi aşağıdaki ilkeler etrafında yeniden yapılandırılabilir:

Sınırlı Bölgeler Yerine İlişkisellik: Statik ve dışarıdan tanımlanmış bölge kavramı terk edilmelidir. Onun yerine, küresel UA gibi yaklaşımların önerdiği gibi, ilişkisellik, birbiriyle kesişen tarihler ve örtüşen medeniyet dünyaları üzerine odaklanılmalıdır (Fisher-Onar & Kavalski, 2022, s. 3-10). Bu, sadece Kuzey-Güney ilişkilerini değil, aynı zamanda Batılı metropolü baypas eden Güney-Güney bağlantılarını, tarihsel ticaret yollarını ve entelektüel alışveriş ağlarını da inceleme konusu yapmak demektir. Örneğin, Orta Doğu'yu kendi içine kapalı bir birim olarak çalışmak yerine, onun Hint Okyanusu, Afrika ve Akdeniz dünyalarıyla olan tarihsel ve güncel bağlarını merkeze almak, çok daha zengin ve dekolonize bir anlayış sunar.

Pratikte Epistemik Kopuş: Walter Mignolo'nun epistemik kopuş çağrısı (Zembylas, 2025), araştırma pratiğinde somut adımlar gerektirir. Bu, Batılı teorik çerçevelerin hegemonyasını bilinçli olarak kırmak anlamına gelir. Araştırmacılar, analiz ettikleri bölgelerin kendi içinden çıkan kavramsal araçlara ve teorik geleneklere öncelik vermelidir. Bu, sadece yerel düşünürleri alıntılarla değil, onların kavramlarını evrensel analitik araçlar olarak kullanma gücünü göstermektir. Örneğin, bir araştırmacı Latin Amerika'daki toplumsal hareketleri analiz ederken, sadece Gramsci'nin hegemonya kavramına değil, aynı zamanda yerli

hareketlerin hissederek düşünmek (*sentipensar*) gibi kendi epistemik pratiklerine de başvurabilir.

Evrenselcilikten Çoğul-Evrensellığe: Dekolonize bir Bölge Çalışmaları, tek ve evrensel bir modernite, rasyonalite veya gelecek tasarımı olduğu fikrini reddeder. Bunun yerine, Mignolo ve diğerlerinin savunduğu *çoğul-evrensellik* ilkesini benimser (Zembylas, 2025). Bu, her biri kendi ontolojisine, epistemolojisine ve gelecek ufkuna sahip çok sayıda dünyanın bir arada var olduğunu kabul etmektir. Bu yaklaşımda Bölge Çalışmalarının görevi, bu farklı dünyaları Batılı bir standarda göre ölçmek değil, onların kendi iç mantıklarını anlamak ve aralarındaki karmaşık etkileşimleri, çatışmaları ve diyalogları incelemektir.

Araştırmacının Konumsallığı: Geleneksel Bölge Çalışmalarının nesnel ve mesafeli gözlemci pozisyonu, bir iktidar pozisyonudur. Dekolonize bir yaklaşım, araştırmacının kendi konumsallığı (ırk, sınıf, cinsiyet, milliyet, kurumsal aidiyet vb.) üzerine eleştirel bir şekilde düşünmesini ve bu konunun araştırma sürecini nasıl şekillendirdiğini açıkça ortaya koymasını gerektirir (Sand, 2023, s. 3-16). Bu, dışarıdan/içeriden gibi basit ikilikleri aşan, işbirlikçi, diyalogik ve angaje bir araştırma etiğini beraberinde getirir. Amaç, incelenen toplumlar hakkında bilgi üretmekten, onlarla birlikte bilgi üretmeye geçmektir (Narayanan, 2023).

Bu ilkeler, Bölge Çalışmalarını sömürgeci ve Soğuk Savaş mirasından arındırarak, onu 21. yüzyılın karmaşık ve çok kutuplu dünyasını anlamak için daha adil, daha çoğulcu ve entelektüel olarak daha zengin bir alana dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Batı-merkezciliğe yöneltilen bu yapısal eleştirilerin gücüne rağmen, güncel Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları (Comparative Area Studies) ve eleştirel literatür, Postkolonyal ve Dekolonyal yaklaşımların kendi içindeki epistemolojik açmazları giderek daha fazla sorunsallaştırmaktadır. Bu literatürdeki temel eleştirilerden biri, dekolonyal söylemin sıklıkla “etno-özcülük” ve “yerlilik” tuzaklarına düşmesidir. Batı’ya ait her türlü evrenselci iddianın reddedilmesi ve Batı-dışı olanın mutlaklaştırılması, Küresel Güney’deki ataerkil, feodal veya otoriter güç yapılarının “yerel kültür” veya “anti-emperyalist kimlik” adı altında meşrulaştırılması riskini doğurmaktadır. İkinci bir eleştiri ise, dekolonizasyon literatürünün önemli bir kısmının, yeni ve pragmatik metodolojik araştırma araçları sunmak yerine, eski sömürgeci söylemleri sürekli yeniden deşifre eden durağan bir itiraz döngüsüne sıkışmış olmasıdır. Eleştirel literatür, evrenselcilik iddialarının tamamen terk edilmesi yerine, ortadönemli teorilerle bölgeler arası karşılaştırmalı metodolojilerin geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, Bölge Çalışmalarının gerçek anlamda dekolonize edilmesi, yalnızca Batı’nın epistemik şiddetini ortaya çıkarmakla değil; aynı zamanda Küresel Güney içindeki hiyerarşileri, sansür mekanizmalarını ve iktidar pratiklerini de aynı eleştirel mesafeyle analiz edebilmekle mümkündür.

Sonuç

Bu çalışma, Bölge Çalışmaları disiplininin epistemolojik temellerini Küresel Güney literatüründeki eleştirel kavramlar aracılığıyla analitik bir düzlemde sorgulamıştır. Makale,

geniş coğrafi sahalardaki ampirik verileri derlemek yerine, disiplinin kurucu mantığını şekillendiren sömürgeci ve Soğuk Savaş dinamiklerinin yapısal bir eleştirisine odaklanmıştır. Bu analitik çerçevenin ulaştığı temel bulgu, disiplinin ihtiyaç duyduğu dönüşümün, mevcut Batı-merkezci müfredata Küresel Güney'den birkaç yazar eklemek gibi yüzeysel bir içerik revizyonu ile sağlanamayacağıdır. Disiplinin aşması gereken asıl sorun, dünyayı "bilen Batılı özne" ve "incelenen Batı-dışı nesne" şeklinde hiyerarşik olarak ikiye bölen epistemolojik matrisin kendisidir.

Disiplinin yapısal dönüşümüne yönelik sunulan bu analitik çerçeve kapsamında ilk olarak, Küresel Güney kavramının salt coğrafi bir kategori olmanın ötesinde, küresel güç asimetrilerine ve sömürgeci geçmişe dayanan sosyo-politik bir ilişkiselliği ifade ettiği gösterilmiştir. Bu ilişkisellik, farklı aktörleri Batı-merkezci bilgi üretimi ve güç hiyerarşilerine karşı konumlandıran işlevsel bir meta-kategori olarak ele alınmıştır.

Bu temelde, geleneksel Bölge Çalışmalarının kurumsallaşma süreci incelenmiş; disiplinin Soğuk Savaş jeopolitiği ve sömürgeci idare pratikleriyle olan tarihsel bağları ortaya konmuştur. Çalışmanın bulguları, disiplinin Batı'yı bilen, Batı-dışı sahaları ise bilinen ve yönetilen nesneler olarak kurgulayan Oryantalist ve Avrupa-merkezci bir bilgi-iktidar ilişkisi ürettiğine işaret etmektedir.

Söz konusu epistemolojik yapıya yönelik Küresel Güney kökenli itirazlar, çalışmada üç dalga halinde incelenen teorik bir matris üzerinden kavramsallaştırılmıştır. Bağımlılık Okulu ve Dünya-Sistemleri Analizi ile küresel sistemin yapısal ve ekonomik eşitsizlikleri tespit edilmiş; Postkolonyal Teori ve Madun Çalışmaları aracılığıyla bu hegemonyayı meşrulaştıran kültürel ve söylemsel temsil krizleri ortaya çıkarılmıştır. Dekolonyal Düşünce'nin gücün sömürgeciliği kavramı merkeze alınarak, sorunun yapısal kökeninin evrenselleştirilmiştir. Bu bağlamda Batı modernitenin epistemolojik hegemonya olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak, makalenin literatüre sunduğu kavramsal açılım, Bölge Çalışmaları alanındaki statik ve Avrupa-merkezci metodolojinin yerini alabilecek ilişkiyel bir modelin yeniden oluşturulmasıdır. Bu model; bölgelerin yalıtılmış coğrafi birimler yerine birbiriyle kesişen tarihsel ağlar olarak analiz edilmesini, Batı teorilerinin mutlak referans noktası olmaktan çıkarılarak pratikte epistemik kopuşun sağlanmasını ve tekil bir evrenselcilik iddiası yerine çoğul-evrensellik ilkesinin epistemolojik zemin olarak benimsenmesini öngörmektedir.

Bu epistemolojik dönüşüm, Bölge Çalışmalarının nesnesini edilgen bir veri kaynağından aktif bir bilgi üreticisine dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Ancak bu sürecin inşasında, dekolonizasyon kavramının neoliberal akademik yapılarda içinin boşaltılarak bir çeşitlilik etiketine indirgenmesi veya otoriter rejimler tarafından etno-milliyetçi amaçlarla araçsallaştırılması (Zembylas, 2025) riskleri literatürün önündeki temel sınamalar olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sınırların ve risklerin analitik bir titizlikle yönetilmesi, Bölge Çalışmalarının mevcut epistemik krizini aşarak çok kutuplu küresel gerçeklikleri açıklama kapasitesini doğrudan belirleyecektir.

Kaynakça

- Ahiakpor, J. C. W. (1985). The success and failure of dependency theory: The experience of Ghana. *International Organization*, 39(3), 535–552.
- Alalykin-Izvekov, V. (2020). Honoring a giant: Immanuel Wallerstein and his contributions to social sciences. *Comparative Civilizations Review*, 82(82), 52–62. <https://scholarsarchive.byu.edu/ccr/vol82/iss82/8> Erişim Tarihi: 25.09.2025.
- Ashcroft, B., Griffiths, G., & Tiffin, H. (1989). *The empire writes back: Theory and practice in post-colonial literatures*: Routledge.
- Aziz, M., & Anjum, G. (2025). Rethinking knowledge systems in psychology: addressing epistemic hegemony and systemic obstacles in climate change studies. *Frontiers in Psychology*, 16, Makale 1533802. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1533802>
- Betik, B. (2020, 17 Şubat). Subaltern studies. *Postcolonial Studies*. <https://scholarblogs.emory.edu/postcolonialstudies/2020/02/17/subaltern-studies/> Erişim Tarihi: 05.06.2025.
- Bhambra, G. K. (2014). *Connected sociologies*: Bloomsbury Academic.
- Brooke, L. (2024, 11 Temmuz). What is the Global South? *UK Parliament Commons Library*. <https://commonslibrary.parliament.uk/what-is-the-global-south/> Erişim Tarihi: 17.05.2025
- Bull, B., & Banik, D. (2025). The rebirth of the Global South: Geopolitics, imageries and developmental realities. *Forum for Development Studies*, 52(2), 195–214. <https://doi.org/10.1080/08039410.2025.2490696>
- Derichs, C. (2015). Shifting epistemologies in area studies: From space to scale. *META: Middle East-Topics & Arguments*. https://www.researchgate.net/publication/307811107_Shifting_Epistemologies_in_Area_Studies_From_Space_to_Scale Erişim Tarihi: 10.04.2025.
- Escobar, A. (2018). *Designs for the pluriverse: Radical interdependence, autonomy, and the making of worlds*. Duke University Press.
- Fay, S., & Haydon, L. (2017). *An analysis of Homi K. Bhabha's The location of culture*. Macat Library.
- Fisher-Onar, N., & Kavalski, E. (2022). From Trans-Atlantic Order to Afro-Eur-Asian Worlds? Reimagining International Relations as Interlocking Regional Worlds. *Global Studies Quarterly*, 2(4), 1-11. <https://doi.org/10.1093/isagsq/ksac080>
- Fiveable Content Team. (2025a). *World-systems theory* (Unit 4 Review: Topic 4.3). Fiveable. <https://fiveable.me/theories-of-international-relations/unit-4/world-systems-theory/study-guide/MdZJP54c11TXtnin> Erişim Tarihi: 20.01.2025.
- Fiveable Content Team. (2025b). *Postcolonial theory* (Literary Theory and Criticism Unit 7). Fiveable. <https://fiveable.me/literary-theory-criticism/unit-7> Erişim Tarihi: 17.09.2025.
- Fiveable Content Team. (2025c). *Subaltern studies* (Theories of International Relations Unit 6: Topic 6.4). Fiveable. <https://fiveable.me/theories-of-international-relations/unit-6/subaltern-studies/study-guide/cSO5Cyh8pxuIMu>
- Frank, A. G. (1966). The development of underdevelopment. *Monthly Review*, 18(4), 17–31. https://doi.org/10.14452/MR-018-04-1966-08_3
- Grosfoguel, R. (2011). Decolonizing Post-Colonial Studies and Paradigms of Political-Economy: Transmodernity, Decolonial Thinking, and Global Coloniality. *TRANSMODERNITY: Journal of Peripheral Cultural Production of the Luso-Hispanic World*, 1(1). <https://doi.org/10.5070/T411000004>

- Grugel, J., & Hout, W. (1999). *Regionalism across the North–South divide: State strategies and globalization*: Psychology Press.
- Hamadi, L. (2014). Edward Said: The postcolonial theory and the literature of decolonization. *European Scientific Journal*, Özel Sayı 2, 39-46.
- Harootunian, H. D. (1999). Postcoloniality's unconscious/area studies' desire. *Postcolonial Studies*, 2(2), 127–147. <https://doi.org/10.1080/13688799989715>
- Haug, S., Braveboy-Wagner, J., & Maihold, G. (2021). The 'Global South' in the study of world politics: Examining a meta category. *Third World Quarterly*, 42(9), 1923–1944. <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1948831>
- Hout, W. (2023). Dependency theory. M. Clarke & X. Zhao (Eds.), *Elgar encyclopedia of development* (ss. 162–166) içinde. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781800372122.ch35>
- James, P. (1997). Postdependency? The Third World in an era of globalism and late-capitalism. *Alternatives: Global, Local, Political*, 22(2), 205–226.
- Kuru, D. (2016). Historicising Eurocentrism and anti-Eurocentrism in IR: A revisionist account of disciplinary self-reflexivity. *Review of International Studies*, 42(2), 351–376. <https://doi.org/10.1017/S0260210515000315>
- Ludden, D. (2002). *Reading Subaltern Studies: Critical history, contested meaning and the globalization of South Asia*: Anthem Press.
- Ludwig, D. (2021). Introduction: Reimagining epistemology and philosophy of science from a global perspective. D. Ludwig, I. Koskinen, Z. Mncube, L. Poliseli & L. Reyes-Galindo (Eds.), *Global epistemologies and philosophies of science*: Routledge. <https://philsci-archive.pitt.edu/18919/1/2021%20Ludwig%20-%20Introduction%20FINAL%20VERSION.docx> Erişim Tarihi: 08.08.2025.
- Maffie, J. (t.y.). *Ethnoepistemology*. Internet Encyclopedia of Philosophy. <https://iep.utm.edu/ethno-ep/> Erişim Tarihi: 08.06.2025.
- Mahler, A. G. (2017). What/Where is the Global South? In E. O'Brien (Ed.), *Oxford Bibliographies in Literary and Critical Theory*: Oxford University Press.
- Maldonado-Torres, N. (2007). On the coloniality of being: Contributions to the development of a concept. *Cultural Studies*, 21(2–3), 240–270. <https://doi.org/10.1080/09502380601162548>
- Maxwell, A. (2012). Regionalism and the critique of "Eurocentrism": A Europeanist's perspective on teaching modern world history. *World History Connected*, 9(3). https://worldhistoryconnected.press.uiillinois.edu/9.3/forum_maxwell_rev.html Erişim Tarihi: 14.06.2025.
- Mignolo, W. D. (2007). Delinking: The rhetoric of modernity, the logic of coloniality and the grammar of de-coloniality. *Cultural Studies*, 21(2-3), 449-514. <https://doi.org/10.1080/09502380601162647>
- Mignolo, W. D., & Walsh, C. E. (2018). *On decoloniality: Concepts, analytics, praxis*. Duke University Press.
- Mignolo, W. D. (2000). *Local histories/global designs: Coloniality, subaltern knowledges, and border thinking*. Princeton University Press.
- Nadalutti, E., & Rüland, J. (2025). Beyond Eurocentrism: Globalising and decentring research on micro-regional cross-border cooperation. *Geopolitics*, 30(5), 2337–2359. <https://doi.org/10.1080/14650045.2025.2476970>
- Narayanan, P. (2023, 27 Haziran). *How ethical is the colonisation of current decolonisation debates in Academia?* Durham University. <https://www.durham.ac.uk/research/institutes-and->

- [centres/social-justice-community-action/about/news/how-ethical-is-the-colonisation-of-current-decolonisation-debates-in-academia/](#) Erişim Tarihi: 19.08.2025.
- Omodan, B. I. (2024). The roles of epistemology and decoloniality in addressing power dynamics in university education. *Globalisation, Societies and Education*, 23(5), 1226–1240. <https://doi.org/10.1080/14767724.2024.2335661>
- Patrick, S., & Huggins, A. (2023, 15 Ağustos). The term “Global South” is surging. It should be retired. *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/posts/2023/08/the-term-global-south-is-surging-it-should-be-retired?lang=en> Erişim Tarihi: 08.10.2025.
- Petersson, B. (2015). We don't do area studies - Reflections on the development of the genre of research from a political science perspective. *Forum of EthnoGeoPolitics*, 3(2), 37-48. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1398154/FULLTEXT01.pdf> Erişim Tarihi: 16.11.2025.
- Quijano, A. (1997). The colonial nature of power and Latin America's cultural experience. In R. Briceño-León & H. R. Sonntag (Eds.), *Sociology in Latin America* (ss. 27-38): International Sociological Association.
- Quijano, A. (2024). *Foundational essays on the coloniality of power* (W. D. Mignolo, C. E. Walsh ve R. Segato, Ed.; D. Frye, Çev.). Duke University Press.
- Restrepo, E. (2018). Coloniality of power. In H. Callan (Ed.), *The international encyclopedia of anthropology*. John Wiley & Sons. <http://www.ram-wan.net/restrepo/documentos/coloniality.pdf> Erişim Tarihi: 08.03.2025.
- Roberts, J. T., Grimes, P. E., & Manale, J. L. (2003). Social roots of global environmental change: A world-systems analysis of carbon dioxide emissions. *Journal of World-Systems Research*, 9(2), 277–315. <https://doi.org/10.5195/jwsr.2003.238>
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Sánchez, O. (2003). The rise and fall of the dependency movement: Does it inform underdevelopment today? *European Institute of Intercultural Studies (E.I.A.L.)*. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4003759.pdf> Erişim Tarihi: 25.04.2025.
- Sand, S. A. (2023). How should the non-Indigenous speak? A discussion of decolonizing academia, positioning, and freedom of speech. *Cultural Studies*, 39(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/09502386.2023.2230990>
- Santos, B. d. S. (2014). *Epistemologies of the South: Justice against epistemicide*. Routledge.
- Santos, B. d. S. (2018). *The end of the cognitive empire: The coming of age of epistemologies of the South*. Duke University Press.
- Sawant, D. G. (2011). Perspectives on postcolonial theory: Said, Spivak and Bhabha. *Literary Endeavour*, 2, 129–135.
- Serrano-Muñoz, J. (2021). Decolonial theory in East Asia? Outlining a shared paradigm of epistemologies of the South. *Revista Crítica de Ciências Sociais*, 124, 5–26. <https://doi.org/10.4000/rccs.11430>
- Smith, L. T. (2012). *Decolonizing methodologies: Research and indigenous peoples* (2.baskı). Zed Books.
- Spivak, G. C. (1985). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (s. 271–313). Macmillan
- Taşkesen, S. (2023). Bölge çalışmalarının tanımı, kapsamı ve temel unsurları: Kavramsal bir çerçeve. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 290-337

- Tekin, S., & Dolu, M. T. (2020). Güney- Güney İşbirliği'nin ideolojik temelleri: Bağlantısızlar Hareketi ve Küresel Güney. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(24), 66-81.
- Vázquez, R. (2011). Translation as erasure: Thoughts on modernity's epistemic violence. *Journal of Historical Sociology*, 24(1), 27-44. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6443.2011.01387.x>
- Wallerstein, I. (2004). World-systems analysis. G. Modelski (Ed.), *World system history*: Eolss Publishers.
- Walsh, C. E. (2002). The (re)articulation of political subjectivities and colonial difference in Ecuador: Reflections on capitalism and the geopolitics of knowledge. *Nepantla: Views from South*, 3(1), 61-97.
- West, C., & Gusejnova, D. (2021, 12 Mayıs). European history and 'Eurocentrism' – A conversation between Dina Gusejnova (LSE) and Charles West (Sheffield): *History Matters*. <https://historymatters.sites.sheffield.ac.uk/blog-archive/2021/european-history-and-eurocentrism-a-conversation-between-dina-gusejnova> Erişim Tarihi: 21.08.2025.
- Wynter, S. (2003). Unsettling the coloniality of being/power/truth/freedom: Towards the human, after man, its overrepresentation—An argument. *CR: The New Centennial Review*, 3(3), 257-337. <https://doi.org/10.1353/ncr.2004.0015>
- Zembylas, M. (2025). Decolonial pathways in education: Walter Mignolo, epistemic delinking, and the risks of ethno-essentialism. *Globalisation, Societies and Education*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/14767724.2025.2459110>